

Kohtumenetluse hea tava¹

Õigusemõistmine on toimunud kvaliteetselt, kui isikute õiguste ja vabaduste kaitse on sisuliselt asjakohane, kättesaadav ja õigeaegne ning mõjus. Pidades oluliseks põhiseaduses² ja menetlusseadustikes³ sätestatud kohtumenetluse õigeaegsuse, asjakohasuse ja tõhususe põhimõtet ning õigusemõistmisesse sekkumise lubamatuse põhimõtet, on esimese ja teise astme kohtute üldkogud läbi arutanud ja kohtunike täiskogu heaks kiitnud kohtuasjade kvaliteetseks menetlemiseks allpool loetletud põhimõtted.

1. Kohtumenetluse kestus

- Kohtumenetlus toimub mõistliku aja jooksul. Oluliste menetlust takistavate asjaolude ilmnemisel on kohtunikul õigus nõu ja abi saamiseks pöörduda kohtu esimehe, osakonna juhataja või kolleegiumi esimehe poole;
- kohtumenetluses välditakse tarbetuid menetlustoiminguid, mis toovad kaasa menetluse pikenemise (nõuete korduv täpsustamine kirjalikus menetluses, kui eeldatavasti saaks seda tulemuslikumalt teha eelistungil kaebaja juuresolekul jms);
- kohtumenetluse kiiruse huvides ei tohi rikkuda menetlusosaliste õigust asja õigele lahendamisele ning õiglasele ja erapooletule kohtumenetlusele;
- kohtunik kasutab oma 40-tunnist töönädalat võimalikult efektiivselt ja lähtudes kohtuasjade prioriteetsusest. Põhjustatud ei ole püsiva ülekoormusega töötamine, mis kahjustab kohtuniku töövõimet ning tema töö kvaliteeti.
- kohtunik arvestab oma tööaja kasutamisel menetlusosaliste, teiste kohtunike ja kohtu töötajatega;
- osakonna juhataja, kolleegiumi esimees ja kohtu esimees vastutavad selle eest, et kohtu töökorraldus oleks optimaalne ja seaduspärane ning vajadusel korraldavad töö ümber (KS § 45), kui kohtupidamise korrakohasuse tagamiseks on see vajalik.

Kriminaalasjades on lahendatakse eelisjärjekorras perevägivalla asjad, alaealiste asjad ja vahistatutega asjad ning väärteoasjades alaealiste süüteasjad.

Tsiviilasjade lahendamise prioriteedid

Tsiviilasjades korraldab kohtunik kohtasju üldjuhul alltoodud järjekorras:

¹ Uuendatud kujul heaks kiidetud kohtunike täiskogul Viljandis 5. juunil 2025

² Põhiseadus sätestab, et iga subjektiivset õigust peab olema võimalik realiseerida kohtus tõhusas ja ausas menetluses mõistliku aja jooksul (PS § 15 kommentaar).

³ Tsiviilkohtumenetluse ülesanne on tagada, et kohus lahendaks tsiviilasja õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega (TsMS § 2).

Kriminaalkohtumenetluses planeerib kohtunik koostöös kohtumenetluse pooltega kohtuliku arutamise sellisel viisil, mis aitab võimalikult vältida tarbetut ajakulu, isikute korduvat kohtusse kutsumist ja kohtuistungit edasilükkamist (KrMS § 261 lg 3).

Haldusasja peab lahendama sõltumatu ja erapooletu kohus õigesti, ausalt, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega (HKMS § 2 lg 2).

- Menetlustoimingud, mille jaoks on seaduses määratud konkreetne tähtaeg või mille tähtaeg tuleb eelnevatest toimingutest;
- määruskaebuse läbivaatamine ja edastamine kõrgemale kohtule;
- alaealise huvidega seotud perekonnaasjad ja muud eestkostetasjad (alaealisele või täiskasvanule eestkostja määramine, hooldusõiguse asjad, lapsendamise asjad, alaealise isaduse vaidlustamine ja kohtulik tuvastamine, alaealise ülalpidamise vaidlused, alaealise ja piiratud teovõimega täisealise isiku nimel tehingute tegemine);
- töölepingu ülesütlemise tühisuse tuvastamise nõue, mille on esitanud töötaja, kes oli lepingu ülesütlemise ajal rase, kel oli õigus saada emapuhkust või kes oli valitud töötajate esindajaks.

Ülejäänud tsiviilasjades teeb kohus vajalikud menetlustoimingud oluliselt kõrvale kaldumata asjade kohtusse saabumise järjekorrast.

Samaaegselt tegeleb kohtunik sõltuvalt menetletavate asjade iseloomust optimaalse arvu kohtuasjadega korraga.

Kui kohtuasjaga ei ole võimalik koheselt edasi tegelda, siis on otstarbekas, kui periood, mil kohtunik asjaga ei tegele, jääb hagi või avalduse vastuse saabumise ja istungi või kirjalikus menetluses lahendi koostamise vahele.

Varem teiste kohtunike menetluses olnud ümberjagatud asjad, kohtulahendi tühistamise tõttu kõrgema astme kohtust uuesti menetlusse saabunud asjad ning asjad, milles menetlus uuendatakse peale menetluse peatamist lisab kohtunik aktiivselt töös olevate asjade valimisse lähtuvalt nende esmase kohtusse jõudmise järjekorrast.

Eelnevalt kirjeldatud järjekorras tuleb esmalt teha asjade menetlusse võtmise määruised, küsida vastused hagile või avaldusele ning seejärel jätkata samas prioriteetsusjärjekorras tegelemist nende kohtuasjadega, kus on saabunud menetlusosaliste vastused, ekspertiisid ja/või täidetud muud tingimused menetluse jätkamiseks või lõpetamiseks. Hagist loobumised, hagi tagasivõtmised, kompromissid, tagaseljaotsusega lahendatavad asjad jms lahendatakse esimesel võimalusel.

Kohtumenetluse planeerimisel kõrgemas kohtus arvestatakse võimalusel ka seda, kui kaua on menetlus kestnud alama astme kohtus;

Kohtuasja ei lahendata eelisjärjekorras üksnes sellepärast, et menetlusosaline seda kohtult aktiivselt nõuab.

2. Menetluses osalejatega suhtlemine

- Menetlusosalistega suhtlemisel lähtutakse „Eesti kohtuniku eetikakoodeksis“⁴ sätestatud normidest. Kohtumenetlus toimub professionaalses ja üksteisest lugupidavas õhkkonnas;
- vajadusel suheldakse väljaspool kohtuistungit menetlusosalistega korralduslikes küsimustes, kandes hoolt, et mõlemad pooled oleksid teavitatud;

⁴ <http://www.nc.ee/?id=525>.

3. Kohtumenetluse juhtimine

- Menetlusosalised ja nende esindajad on üldjuhul kaasatud kohtuistungite aegade planeerimisse, arvestades sh juba varem kokkulepitud istungiaegu ning võimalusel advokaatide ja prokuröride töögraafikuid;
- suulise menetluse korral arutatakse menetluse kulgu eelistungil ja kirjalikus menetluses määrab kohus menetlustähtajad kindlaks siis, kui see on menetluse sisu ja kohtuniku töökorraldust arvestades võimalik. Kohtunik järgib menetlusosalistele antud lubadusi menetlustoimingute tegemisel ega anna neile põhjendamatud lubadusi. Kui kokku lepitud või kindlaks määratud tähtajal ei ole kohtul võimalik menetlustoimingut teha, teavitatakse sellest menetlusosalisi viivitusega.
- kohtumenetlus korraldatakse menetlusosalisi võimalikult säästval viisil, vältides põhjendamatuid kulutusi;
- kohtuistungiks valmistatakse kohtuasi ette põhjalikkusega, mis võimaldab kohtunikul hinnata menetlusosaliste taotluste ja väidete asjakohasust ning võimalusel lahendada kohtuasi samal istungil;
- kohtunik hoolitseb selle eest, et tema tegevus menetluse juhtimisel oleks menetlusosalistele võimalikult arusaadav;
- ei jäeta reageerimata, kui menetlusosaline käitub kohtuistungil väärilt, jätab ilmutada või teatab mitteilmumisest viimasel hetkel;

4. Koostöö kohtuametnikega

- Kohtuametnikega suhtlemisel lähtutakse „Eesti kohtuniku eetikakoodeksis“ sätestatud normidest.
- kohtunik kohtleb kohtuametnikku väärilt, tunnustades tema panust õigusemõistmise korrakohasesse toimimisse;
- kohtuametnikele antavad korraldused on konkreetsed ja arusaadavad;
- oma juhitud menetlusgrupis (istungisekretär, konsultant, kohtujurist) korraldatakse tööd arusaadavalt ja antakse tööülesannete paremaks täitmiseks juhiseid ning tagasisidet menetlusgrupi töötulemustest.

5. Meediaga suhtlemine kohtumenetluse ajal

- Kohtuasja menetluse kestel järgitakse kohtute haldamise nõukoja antud soovitusi kohtute meediasuhtluseks⁵.

⁵ <http://www.nc.ee/?id=680>.